

Co to jest zabytek? – scenariusz lekcji

GRUPA DOCELOWA: uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych (uwaga: poziom przekazu treści należy dostosować do poziomu uczniów)

METODA: a) mini-wykład połączony z prezentacją multimedialną „Co to jest zabytek?”; b) rozmowa nauczająca; c) dyskusja kierowana

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: a) prezentacja multimedialna „Co to jest zabytek?”; b) komputer, rzutnik, ekran

CZAS TRWANIA ZAJĘĆ: jedna godzina lekcyjna

OGÓLNY CEL ZAJĘĆ. Po zakończeniu zajęć uczeń powinien: a) umieć wytłumaczyć, czym są zabytki i jaka jest ich funkcja; b) wiedzieć, jaką postawę należy zachować wobec zabytków

SZCZEGÓŁOWY CEL ZAJĘĆ. Po zakończeniu zajęć uczeń powinien: a) umieć wytłumaczyć własnymi słowami lub (w zależności od poziomu kształcenia) definiować terminy: „zabytek”, „ochrona

zabytków”, „opieka nad zabytkami”, „konserwacja”; b) umieć wskazać kategorie zabytków; c) umieć wymienić podstawowe sposoby ochrony zabytków

LITERATURA DLA PROWADZĄCEGO ZAJĘCIA: *Encyklopedia Krakowa*, Warszawa–Kraków 2000; Michał Rożek, *Urbs celeberrima. Przewodnik po zabytkach Krakowa*, Kraków 2006; Józef Lepiarczyk, *Konserwacja zabytków architektury*, Kraków 1954; *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Warszawa 2003; *O zabytkach. Opieka, ochrona, konserwacja*, red. Tadeusz Rudkowski, Warszawa 2005; Mieczysław Kurzątkowski, *Mały słownik ochrony zabytków*, Warszawa 1989

TOK ZAJĘĆ

UWAGI DO TREŚCI KSZTAŁCENIA I ZAWARTOŚCI PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ

1. DEFINICJA TERMINU „ZABYTEK”

- *dyskusja kierowana*: prowadzący pyta grupę, co to jest zabytek; jak zdefiniować ten termin lub z czym się on kojarzy. Należy uwzględnić, że bez względu na poziom grupy uczniowie odpowiadają najczęściej, że zabytek jest „stary” albo z czymś „starym” się kojarzy; ewentualnie wymieniają jakieś konkretne zabytki (Wawel, Sukiennice itp.). W zależności od udzielanych odpowiedzi prowadzący ukierunkowuje dyskusję na temat: „jak stara musi być dana rzecz, żeby była zabytkiem?” lub „dlaczego akurat wymienione obiekty są zabytkami?”;
- *uporządkowanie zebranych odpowiedzi*: termin „zabytek” jest znany, ale dokładne jego zdefiniowanie nie jest łatwe;
- *prezentacja multimedialna/mini-wykład*: wytłumaczenie definicji terminu „zabytek” poprzez wyjaśnienie jego etymologii.

A. Słownikowa definicja słowa „zabytek”: „rzecz pochodząca z minionych epok, mająca dużą wartość historyczną i naukową” (*Uniwersalny Słownik Języka Polskiego*, red. Stanisław Dubisz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, t. 4, s. 749).

B. Ustawowa definicja słowa „zabytek”: „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową” (art. 3, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku z późn. zm. „Dziennik Ustaw” 2003, nr 162, poz. 1568).

C. Etymologia słowa „zabytek”. Źródłosłowem słowa „zabytek” jest staropolskie słowo „zabyty”, czyli „zapomniany”, w związku z tym słowo „zabytek” kojarzone jest z czymś pochodzącym z dawnych czasów, odnoszącym się do czegoś dawnego (zob. Wiesław Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, s. 724;

Krystyna Długosz-Kurczabowa, *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008, s. 76).

2. FUNKCJA ZABYTKU

- *rozmowa nauczająca / dyskusja kierowana*: prowadzący inicjuje rozmowę na temat „o czym zabytki mogą przypominać?”; ukierunkowanie odpowiedzi na: wydarzenia, ludzi, kulturę. Dyskusję można zaktywizować dodatkowymi pytaniami o konkretne wydarzenia i postaci (ogólnohistoryczne, jak również z historii rodzinnej), które pamiętane są dzięki konkretnym przedmiotom (np. fotografiom, pamiątkom rodzinnym) lub przekazom ustnym.

Zabytek to dotrwały do współczesności element przeszłości, który o tej przeszłości „opowiada”, jest jej świadectwem.

3. KATEGORIE ZABYTKÓW

- *dyskusja kierowana*: prowadzący pyta, co może być zabytkiem. W zależności od poziomu grupy odpowiedzi mogą być formułowane na różnych poziomach uszczegółowienia (np. zamki, pałace, samochody, rzeźby itp.);

- *uporządkowanie zebranych wypowiedzi*: zabytkami mogą być budowle, przedmioty (rzeczy nieruchome) i rzeczy niematerialne (muzyka, pieśń, opowieść itp.);

- *dyskusja kierowana / rozmowa nauczająca / prezentacja multimedialna*: podczas wyświetlania poszczególnych zabytków wg

Zabytkiem może być wszystko, co spełnia powyższe kryterium funkcji przywoływawczej i historycznej, w związku z tym kategoryzację zabytków można przeprowadzić na wiele sposobów: np. wg stanu prawnego (prawnie chronione i nieobjęte ochroną); wg dyscyplin naukowych (np. archeologiczne i niearcheologiczne); wg formy (np. ruchome i nieruchome).

przyjętej kategorii (m.in. zamek na Wawelu, Sukiennice, barbakan, Biblia Gutenberga, akt lokacji Krakowa) zadaniem uczniów jest uzasadnienie, czy dany obiekt jest zabytkiem i dlaczego (należy zwrócić uwagę na kryterium wieku oraz funkcji – o jakich wydarzeniach, ludziach, zjawiskach z historii opowiadają/przypominają).

4. CO DECYDUJE O UZNANIU CZEGOŚ ZA ZABYTEK?

- *mini-wykład / prezentacja multimedialna*: prowadzący, posługując się przykładami umieszczonymi w prezentacji, wyjaśnia, według, jakich kryteriów uznaje się pewne rzeczy za zabytki.

Wartości historyczne (przykład: Wawel); związek z wybitnymi postaciami (przykład: Dom Jana Matejki); wartości artystyczne (przykład: kaplica Zygmuntowska na Wawelu); unikatowość (przykład: dawna zajezdnia tramwajowa na Kazimierzu).

5. POSTAWA WOBEC ZABYTKU

- *rozmowa nauczająca / prezentacja multimedialna*: zainicjowanie rozmowy „co wynika z tego, że coś uznamy za zabytek”;
- *uporządkowanie zebranych wypowiedzi*: pierwszym obowiązkiem jest ochrona, drugim konserwacja/odnowa.
- *mini-wykład / prezentacja multimedialna*: przedstawienie poszczególnych form ochrony zabytków i przedstawienie efektów konserwacji na wybranym zabytku.

Ochrona zabytków może przybierać różne formy: od fizycznej (w tym dbanie o odpowiednie warunki przechowywania zabytków ruchomych – przykład: sala muzealna) po prawną (poprzez wpis do rejestru zabytków; w Krakowie znajduje się obecnie ponad 1100 obiektów nieruchomych podlegających ochronie prawnej; znakiem graficznym ochrony prawnej jest tzw. błękitna tarcza). Podstawowym celem ochrony jest zapobieganie zniszczeniu i kradzieży. Opieka nad zabytkiem obejmuje z kolei czynności

związane z utrzymywaniem go w dobrym stanie lub doprowadzanie go do takiego stanu. Proces ten nazywany jest konserwacją lub odnową, względnie renowacją lub restauracją, (przykład: odnowa elewacji Zamku na Wawelu i Bramy Wazów na Wawelu).

6. REKAPITULACJA

- *rozmowa nauczająca*: prowadzący pokazuje grupie jakiś w miarę nowoczesny przedmiot (np. telefon lub inne urządzenie elektroniczne) i pyta, czy to jest zabytek, a jeżeli nie, to czy może on się stać kiedyś zabytkiem, czego może być wtedy świadectwem i w jaki sposób trzeba go będzie traktować.

- *podsumowanie wypowiedzi*.

7. PROPOZYCJA ZAJĘĆ UTRWAŁAJĄCYCH / ZADANIA DOMOWEGO

Dla uczniów szkół ponadpodstawowych: podział grupy na kilkusobowe zespoły, których zadaniem jest zebranie informacji o zabytkach we wskazanych rejonach miasta albo w dzielnicy, w której znajduje się szkoła, z uwzględnieniem: czasu powstania, objęcia ochroną prawną, dawnej i obecnej funkcji zabytku. Zebrane wyniki grupy przedstawiają w trakcie zajęć lekcyjnych w formie prezentacji bądź spaceru.

Niniejszy scenariusz wraz z prezentacją multimedialną przeznaczony jest do bezpłatnego wykorzystania w trakcie zajęć szkolnych i pozaszkolnych.